

NPTN-Congres
sessie ethiek
13 november 2008

Dr Carlo Leget, UD medische ethiek, UMC St Radboud,
Nijmegen
Dr Gert Olthuis, Stafmedewerker, Centrum voor Ethiek
en Gezondheid, Den Haag

(1)
Ethiek, normen en waarden

Ethiek en moraal

Etos = gewoonte, gebruik
Ethos = karakter, gezindheid } *mos (mores)*

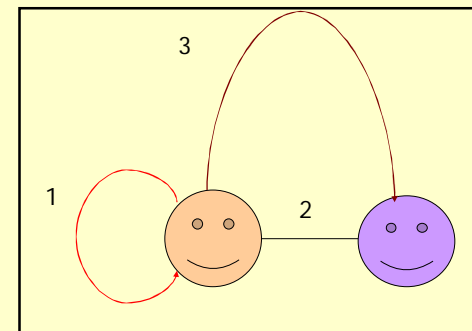

Ethiek =
Systematische
studie van het
morele

Moraal =
Geheel van
aanvaarde
gedragsregels

Ethiek -> Het goede leven, met en voor
anderen, in rechtvaardige instituties

Paul Ricoeur

Wat is 'goed'?

- Professioneel
- Efficiënt
- Kosteneffectief
- Transparant
- Mooi
- Naar tevredenheid
- Rechtvaardig
- Respectvol

Incompatibiliteit = keuze

Het moreel goede:

“Zorgverleners mogen niet stelen van hun patiënten”

Waarom niet?

Antwoord 1 = deontologisch

- Beroepscode
- “Gij zult niet stelen”

->deon = dat wat behoort = **norm**

Het moreel goede:

“Zorgverleners mogen niet stelen van hun patiënten”

Waarom niet?

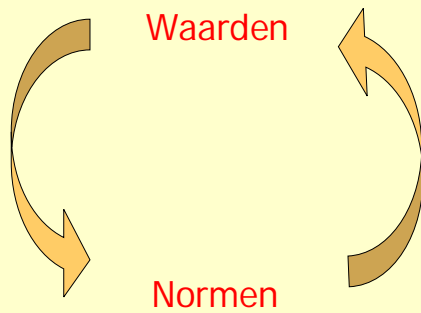
Antwoord 2 = teleologisch

- Ondermijnt het vertrouwen
- Is niet rechtvaardig

->telos = doel = **waarde**

Waarden of normen?

Het moreel goede: niveaus

Waarde	menselijke waardigheid	
Norm	onschendbaarheid	zelfbeschikking
Regel	nooit euthanasie	euthanasie

Morele tradities in de zorg

Verlichtingstraditie: autonomie van de patiënt

Levensbeschouwelijke traditie: heiligheid en onschendbaarheid van leven.

Hippocratische traditie: wegnemen van lijden, goed doen, niet schaden.

(2)

Palliatieve zorg en ethiek

De moraal van palliatieve zorg 1

Palliatieve zorg:

- is gericht op de patiënt en niet zozeer op de ziekte;
- accepteert de onvermijdelijkheid van de dood, maar is tegelijkertijd respectvol naar het leven toe;
- richt zich zowel op psychologische, sociale en spirituele zorgen als op fysieke zaken;
- wordt het best verleend door een multi-disciplinair team dat werkt 'in partnerschap' met de patiënt en zijn familie.

R. Twycross, Int J Clin Oncol 2002

De moraal van palliatieve zorg 2

Palliatieve zorg:

- benadrukt het belang van 'gepaste behandeling' en het onnodig rekken van het stervensproces;
- beweegt zich op het terrein van de psychosociale en spirituele heelwording, al is er vaak ook ruimte voor fysiek herstel;
- is in emotioneel opzicht veeleisend voor professionals, wat persoonlijke steun noodzakelijk maakt.

R. Twycross, Int J Clin Oncol 2002

Werken in de palliatieve zorg

1. Welke waarden zie je uitgedrukt in deze omschrijving van palliatieve zorg?
2. Waar zie je waarden botsen?
3. Hoe ga je om met botsingen?

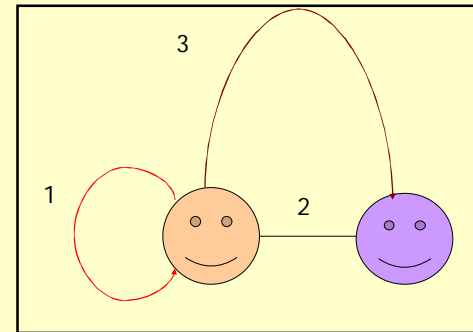
Palliatieve zorg door de bril van de 3 morele tradities

(3)
Ethiek en het goede leven
(Ricoeur)

Ethiek -> Het goede leven, met en voor
anderen, in rechtvaardige instituties

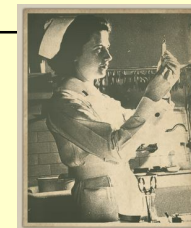
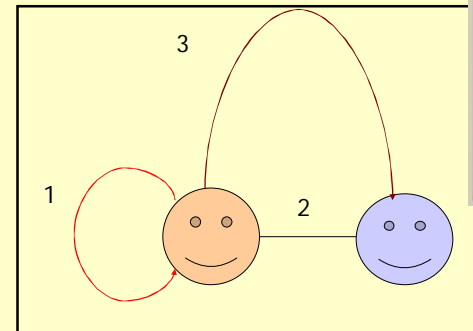
Paul Ricoeur

Wie ben je: het levensverhaal

Ethiek ben je zelf...

Discussievragen

1. Wat drijft jou om in de palliatieve zorg te werken?
2. Welke waarden liggen hieronder?
3. In hoeverre komen deze waarden uit de verf in je werk?

(4)
Ethiek ben je zelf?
Waarden op de proef gesteld

Who cares? Wisselwerking tussen werken en leven

Wat je doet in de palliatieve zorg
sluit aan bij het beeld van het
goede leven dat je hebt

Who cares? An ethical study of the moral
attitude of professionals in palliative care
practice. Nijmegen, 2007

Of andersom:

Het beeld dat je hebt
van het goede leven
hangt samen
met je vermogen het goede te zien
in het werk dat je doet.

Altijd vanzelfsprekend?

Soms botsen levensvisie en de praktijk
van de palliatieve zorg

de wisselwerking wordt op de proef
gesteld

(5)

Casus:
Euthanasie en het hospice

Een verpleegkundige vertelt:

We hadden een gast van 38 jaar, een man,
getrouwd, met nog kleine kinderen.

Omdat het iemand van je eigen leeftijd is, voel
je je extra betrokken.

Toen hij net bij ons kwam, stond hij sterk in zijn
schoenen: hij had bepaalde opvattingen over
spirituele groei, wilde alles tot het einde
meemaken en helder blijven.

Hij was nogal een sterke persoonlijkheid.

Op een gegeven moment kwam er een omslag.
Hij wilde euthanasie. Hij wist dit goed te
verwoorden.

Het voelde voor mij niet goed. Ik had het idee
dat hij zijn vrouw er helemaal niet bij betrok.
Ik had ook het gevoel dat hij ergens voor
wegvluchtte.

Maar hij wist zijn wens blijkbaar goed over te
brengen aan de arts en de SCEN-arts.

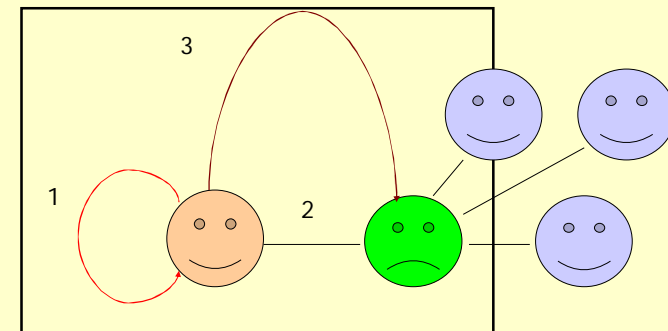
De hele zaak kwam in een stroomversnelling; het moest en zou voor de kerst gebeuren.
Het was heel vreemd: het leek wel of hij zich meer en meer afsloot en een muur om zich optrok.
Ook met zijn vrouw was moeilijk contact te krijgen.

Op de dag zelf hoorde ik dat het die dag zou gaan gebeuren: er was een vreemde spanning in huis.
De vrijwilligers worden hier niet bij betrokken, maar voelen natuurlijk dat er dingen spelen.
Ik ben er zelf niet bij geweest.
Ik heb nu wel een kater.
Zijn wens is ingewilligd, maar toch voelt het niet goed.

Discussievragen

1. Welke botsing van waarden neem je waar?
2. Hoe sta je hier zelf in?
3. Hoe waardeer je dit tegen de achtergrond van 'het goede leven, met en voor anderen, in rechtvaardige instituties'?

Het goede leven, met en voor anderen, in rechtvaardige instituties

(6)
Deugden: Professionele en
persoonlijke kwaliteiten

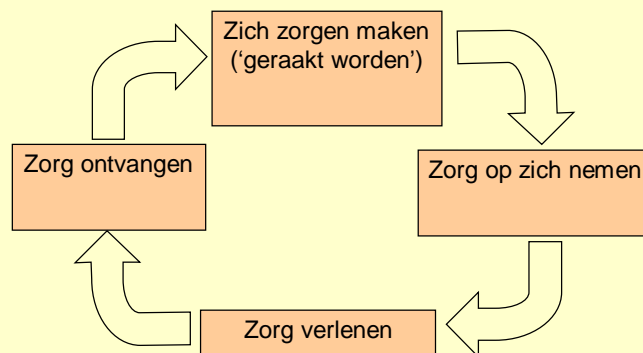
Wat is zorg?

“Een manier van doen, in
op mensen afgestemde
betrekkingen, waarbij de
zorgdrager ook afstemt
op zichzelf.”

Annelies van
Heijst

Waar begint zorg?

'Geraakt worden'

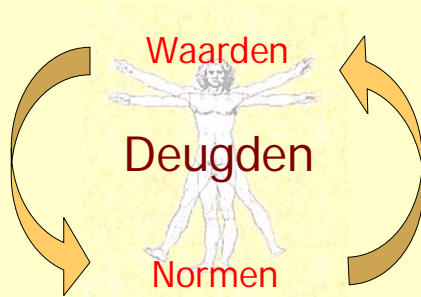
Emotie = reactie
in beweging gebracht,
aangedaan worden

koud laten geraakt worden van je stuk raken

↓
Je laten raken (keuze)

Deugd: bemiddelend

Deugd = houding

Latijn: *virtus*, virtuoos, schitterend

- Goed doen = goed zijn
- Goed zijn = doen waarvoor je **bedoeld** bent (teleologie)
- Vermogens, potenties, aanleg
- Maximale wat in je zit = gelukt zijn
- Gelukt zijn = gelukkig zijn (*eudaimonia*)

Deugden: verwerving

- Handeling staat nooit op zichzelf (*practice*)
- Al doende leert men: tweede natuur
- Voor ieder een ander gevecht
- Kenmerk: spontaan, met gemak en plezier
- (Zelfde structuur als ondeugden)

Deugd: gulden midden

lafheid
(ondeugd)

dapperheid

overmoed
(ondeugd)

Deugd: gulden midden

ongevoeligheid
(ondeugd)

gematigdheid

wellust
(ondeugd)

Discussievragen:

1. Wat is het verschil tussen deugden en competenties?
2. Welke deugden zijn belangrijk in de (palliatieve) zorg?
3. Welke ondeugden moet je vermijden?